

عنوان

فصل اول

مقدمه

- ۱-۱- مقدمه ۱
- ۲-۱- اهمیت و ضرورت تحقیق ۲
- ۳-۱- سوالات اصلی ۴
- ۴-۱- پیشینه تحقیق ۴
- ۵-۱- فرضیه‌ها ۸
- ۶-۱- اهداف ۸
- ۷-۱- استفاده‌کنندگان از نتایج پایان‌نامه ۸
- ۸-۱- روش پژوهش و مراحل آن ۸
- ۹-۱- جامعه آماری ۹
- ۱۰-۱- مشکلات و محدودیت‌های تحقیق ۹

فصل دوم

کلیات و بررسی منابع

- ۱-۲- مقدمه ۱۱
- ۲-۲- تعاریف و مفاهیم ۱۱
 - ۱-۲-۲- شهر ۱۱
 - ۲-۲-۲- شهرنشینی ۱۲
 - ۳-۲-۲- برنامه‌ریزی ۱۳
 - ۴-۲-۲- برنامه‌ریزی شهری ۱۳
 - ۵-۲-۲- برنامه‌ریزی برای کاربری زمین شهری ۱۴
 - ۶-۲-۲- محدوده قانونی شهر ۱۵
 - ۷-۲-۲- محدوده خدماتی شهر ۱۵
 - ۸-۲-۲- حریم شهر ۱۵
 - ۹-۲-۲- حوزه نفوذ شهر ۱۶
 - ۱۰-۲-۲- دسترسی ۱۶
- ۳-۲- تحلیل فضایی ۱۶
 - ۴-۲- انواع فضاهای شهری ۱۹
 - ۱-۴-۲- فضاهای عمومی و خصوصی ۱۹
 - ۱-۱-۴-۲- فضاهای خصوصی ۱۹
 - ۲-۱-۴-۲- فضاهای نیمه‌خصوصی یا نیمه عمومی ۱۹
 - ۳-۱-۴-۲- فضاهای عمومی ۱۹

۲۰	۲-۵- فضای سبز
۲۰	۲-۵-۱- فضای سبز شهری
۲۱	۲-۵-۲- فضای سبز غیر شهری
۲۲	۲-۵-۳- نقش و اهمیت فضای سبز در ارتقاء کیفیت زندگی شهری
۲۳	۲-۶- معیارهای برنامه‌ریزی فضاهای سبز شهری
۲۳	۲-۶-۱- استانداردهای فضای سبز شهری
۲۴	۲-۶-۲- سرانه‌ها
۲۶	۲-۷- تعریف پارک و انواع آن
۲۶	۲-۷-۱- تعریف پارک
۲۷	۲-۷-۲- انواع پارک
۳۲	۲-۷-۳- هدف از ایجاد فضای سبز
۳۳	۲-۸- عملکردهای فضای سبز در ساخت کالبدی شهر
۳۳	۲-۸-۱- عملکرد اکولوژیکی
۳۴	۲-۸-۲- عملکرد اجتماعی- روانی
۳۴	۲-۹- معیارها
۳۵	۲-۹-۲- معیارهای مکان‌گزینی فضای سبز شهری
۳۸	۲-۱۰- مکان‌یابی
۳۹	۲-۱۱- تاریخچه فضای سبز
۳۹	۲-۱۱-۱- تاریخچه پیدایش فضای سبز در جهان
۴۱	۲-۱۱-۲- سیر تاریخی هنر پارک سازی در ایران
۴۳	فصل سوم
۴۳	مواد و روش‌ها
۴۴	۳-۱- مقدمه
۴۴	۳-۲- موقع و خصوصیات جغرافیایی شهرستان فیض‌آباد
۴۵	۳-۳- تقسیمات سیاسی شهرستان فیض‌آباد
۴۶	۳-۴- زمین‌شناسی
۴۷	۳-۴-۱- ژئومورفولوژی
۴۷	۳-۴-۱-۱- واحد دشت
۴۸	۳-۴-۱-۲- دشت ازغند
۴۸	۳-۴-۱-۳- دشت فیض‌آباد
۴۸	۳-۴-۱-۴- نمک‌زارها و ریگ‌زارها
۴۹	۳-۴-۱-۴- واحد ارتفاعات (کوهستان‌ها)
۴۹	۳-۵- آب و اهمیت آن در استان خراسان رضوی
۴۹	۳-۶- آب و اهمیت آن در شهرستان فیض‌آباد

۵۰	۳-۷- توپوگرافی
۵۱	۳-۸- خاک‌ها
۵۱	۳-۹- پوشش گیاهی و جانوری
۵۲	۳-۱۰- ویژگی‌های اقلیمی
۵۳	۳-۱۱- تحلیل عناصر اقلیمی شهرستان
۵۴	۳-۱۲- تعیین نوع اقلیم شهرستان
۵۵	۳-۱۳- منابع آب
۵۵	۳-۱۳-۱- آب‌های سطحی
۵۶	۳-۱۳-۲- منابع آب‌های زیرزمینی
۵۷	۳-۱۴- ویژگی‌های جغرافیای انسانی
۵۷	۳-۱۴-۱- جغرافیای جمعیت
۵۸	۳-۱۴-۲- تراکم جمعیتی
۵۹	۳-۱۴-۳- الگوی استقرار مراکز جمعیتی در سطح شهرستان
۵۹	۳-۱۴-۴- انواع روستاهای شهرستان براساس محل استقرار جغرافیایی
۶۰	۳-۱۴-۵- جغرافیای اقتصادی شهرستان
۶۰	۳-۱۵- کاربری زمین
۶۰	۳-۱۵-۱- وضعیت کشاورزی
۶۲	۳-۱۵-۲- انگیزه‌های اشتغال کشاورزی
۶۲	۳-۱۵-۳- محدودیت‌های کشاورزی در شهرستان فیض‌آباد
۶۳	۳-۱۵-۴- دامپروری
۶۳	۳-۱۵-۵- نیروی کار
۶۳	۳-۱۵-۶- صنایع
۶۴	۳-۱۵-۷- منابع انرژی و معادن
۶۴	۳-۱۵-۸- آثار باستانی
۶۷	۳-۱۶- مدل‌ها و روش‌ها
۶۷	۳-۱۶-۱- سیستم اطلاعات جغرافیایی GIS
۶۷	۳-۱۶-۲- تاریخچه GIS
۶۷	۳-۱۶-۳- ویژگی‌های GIS
۷۱	۳-۱۶-۴- سیستم اطلاعات جغرافیایی و مدل‌های مکان‌یابی
۷۱	۲-۱۳-۱۳- مدل‌ها
۷۱	۲-۱۳-۱- بولین یا منطق صفر و یک
۷۲	۲-۱۳-۲- منطق فازی یا منطق تار و نامعین
۷۳	۲-۱۳-۳- مدل روی هم‌گذاری و ترکیب لایه‌های اطلاعاتی با هم‌دیگر
۷۴	۲-۱۴- مدل همپوشانی شاخص‌ها

۷۴	۱-۱۴-۲- نقشه‌های دو طبقه‌ای
۷۵	۲-۱۴-۲- نقشه‌های چند طبقه‌ای
۷۵	Fuzzy Membership -۶-۴
۷۶	۱-۶-۴ انواع تابع‌های فازی
۷۶	Large فازی -۱-۱-۶-۴
۷۷	Linear فازی -۲-۱-۶-۴
۷۹	Small فازی -۳-۱-۶-۴
۸۰	۷-۴- منطق فازی
۸۰	AND -۱-۷-۴- عملگر اشتراک فازی
۸۱	OR -۲-۷-۴- عملگر اجتماع فازی
۸۱	۳-۷-۴- عملگر ضربی فازی
۸۲	۴-۷-۴- عملگر جمعی فازی
۸۲	Gamma -۵-۷-۴- عملگر گاما
۸۳	۱۵-۲- مدل دلفی فازی ^۱ (FD)
۸۶	فصل چهارم
۸۶	نتایج و بحث
۸۷	۱-۴- مقدمه
۸۷	۲-۴- ارزیابی کمی وضع موجود فضای سبز شهر فیض‌آباد
۹۵	۳-۴- وضعیت سایر کاربری‌ها در شهر فیض‌آباد
۹۵	۱-۳-۴- کاربری مسکونی
۹۶	۲-۳-۴- کاربری آموزشی
۹۷	۳-۳-۴- کاربری درمانی
۹۷	۴-۳-۴- کاربری ورزشی
۹۷	۵-۳-۴- کاربری تجاری
۹۸	۶-۳-۴- کاربری فرهنگی
۱۰۰	۴-۴- مکان‌یابی فضای سبز جدید
۱۰۱	۱-۴-۴- شناسایی داده‌ها و معیارهای موثر در مکان‌یابی فضاهای سبز جدید
۱۰۱	۲-۴-۴- ورود عوامل تاثیرگذار به سیستم اطلاعات جغرافیایی GIS
۱۰۱	۳-۴-۴- تهیه لایه اطلاعاتی جدید
۱۰۱	۴-۴-۴- ارزش‌گذاری لایه‌های اطلاعاتی براساس فاصله از معیارها
۱۰۲	۵-۴- تهیه لایه‌های مورد نیاز (معیارها) برای مکان‌یابی فضای سبز شهر مورد مطالعه
۱۰۲	۱-۵-۴- ایجاد لایه رستری و طبقه‌بندی مجدد فاصله از فضاهای آموزشی
۱۰۴	۲-۵-۴- ایجاد لایه رستری و طبقه‌بندی مجدد فاصله از شریانی درجه ۱
۱۰۶	۳-۵-۴- ایجاد لایه رستری و امتیازدهی مجدد فاصله از شریانی درجه ۲

۱۰۸	۴-۵-۴- ایجاد لایه رستری و طبقه‌بندی مجدد فاصله از کاربری بایر
۱۱۰	۴-۵-۵- ایجاد لایه رستری و امتیازدهی مجدد فاصله از مراکز فرهنگی
۱۱۲	۴-۵-۶- ایجاد لایه رستری و طبقه‌بندی مجدد فاصله از کاربری‌های ناسازگار
۱۱۴	۴-۵-۷- ایجاد لایه رستری و طبقه‌بندی مجدد فاصله از مراکز نواحی
۱۱۶	۴-۵-۸- ایجاد لایه رستری و طبقه‌بندی مجدد فاصله از فضای سبز موجود
۱۱۹	۴-۵-۹- ایجاد لایه رستری و طبقه‌بندی مجدد فاصله از معابر محلی
۱۲۵	۴-۶- آزمون فرضیات
۱۲۵	۴-۶-۱- بررسی و آزمون فرضیه اول
۱۲۶	۴-۶-۲- بررسی و آزمون فرضیه دوم
۱۲۷	۴-۷- خلاصه و نتیجه‌گیری
۱۲۸	۴-۸- پیشنهادات

منابع

فصل اول

مقدمه

۱-۱- مقدمه

امروزه تحولات تکنولوژی و صنعتی شدن شهرها، موجب دگرگونی‌های اساسی و عمده‌ای در اکولوژی شهری شده و به تخریب شدید محیط‌زیست سکونت‌گاه‌ها دامن زده و دربردارنده پیامدهای ناگواری در زندگی انسان و جوامع‌شان شده است. افزایش جمعیت شهری در نتیجه مهاجرت‌های روستایی- شهری نتیجه انقلاب صنعتی در اروپا می‌باشد، پدیده‌ای که موجب گردید اولاً شهرها با سرعت بسیار زیادی رشد نمایند و ثانياً شرایط مطلوب زندگی در این شهرها تحت تأثیر قرار گیرد. کشورهای پیشرفته جهان که زودتر از کشورهای دیگر با این مساله مواجه گردیده بودند، سعی کردند تا با برنامه‌ریزی‌های دقیق و ایجاد شرایط مطلوب بر بسیاری از مشکلات فائق آیند، اما در کشورهای در حال توسعه از جمله ایران که پدیده رشد شهرها با شدت بیشتری و در مدت کمتر خود را نمایان کرده بود موجب پیدایش مسائل و معضلات شهری فراوانی گردید و به علت مشکلات مالی، تکنولوژیکی و... موجود در این کشورها، هیچ پاسخی مناسبی به این مسائل داده نشد و به همین جهت در حال حاضر در کشورهای عقب‌مانده می‌توان شاهد آشفتگی فضایی خاصی بود که نمود عینی آن توزیع و مکان‌یابی نامناسب کاربری‌های شهری با توجه به ویژگی‌های اجتماعی و اقتصادی می‌باشد. مهم‌ترین و در عین حال ساده‌ترین راه تعدیل این پیامدها و آسیب‌های زیست‌محیطی، توسعه پارک‌ها و فضای سبز است. فضای سبز شهری یکی از مهم‌ترین نیازهایی است که زندگی شهری امروزی بدان احتیاج دارد و در هر برنامه‌ریزی و طراحی برای شهرها باید بیش‌ترین توجه را به این مقوله معطوف کرد (یوسفی، ۱۳۸۰). با افزایش جمعیت و توسعه و گسترش شهرنشینی، انسان‌ها به تدریج از طبیعت دور شده‌اند و تراکم بیش از حد جمعیت و دخالت در محیط طبیعی و ایجاد محیط‌های انسان‌ساخت، نیازهای زیست‌محیطی، جسمی و روحی انسان را بیشتر بروز داده است (پوراحمد و دیگران، ۱۳۸۸). مهم‌ترین اثر فضای سبز در شهرها کارکرد زیست‌محیطی آنها است که شهرها را به عنوان محیط انسانی معنی‌دار کرده است؛ و با آثار سوء گسترده صنعت و کاربرد نادرست تکنولوژی مقابله نموده، سبب افزایش کیفیت زیستی شهرها می‌شود.

فضای سبز در شهرها همچون ریه‌های تنفسی شهرها به‌شمار می‌رود و به همین دلیل نبود آن به معنی نبود سلامت و تندرستی در شهرهاست (مجنونیان، ۱۳۷۴). بنابراین اگر فضاهای سبز با دقت برنامه‌ریزی و مکان‌یابی شوند بهترین مکان برای تجدید قوای جسمی و روحی به‌شمار می‌آید (احمدی، ۱۳۸۴). و توزیع نامتعادل آن منجر به ایجاد ناهنجاری‌هایی از جمله استفاده کم کاربران از فضاهای سبز ایجاد شده، ایجاد محرومیت، آشفتگی در سیمای شهری، کاهش امنیت و آرامش روانی و اجتماعی است (رحمانی، ۱۳۸۳).

شهر فیض‌آباد که این پژوهش به تحلیل پارک‌های شهری و مکان‌یابی آن‌ها می‌پردازد، بنا به دلایلی نیازمند توسعه فضای سبز است از جمله: افزایش جمعیت شهری و شهرنشین، قرار گرفتن این شهر در ناحیه گرم و خشک کره زمین و تعدیل دما، گذران اوقات فراغت. علاوه بر این می‌توان به عدم مکان‌یابی صحیح، توزیع نامناسب، عدم رعایت عدالت اجتماعی در زمینه دسترسی شهروندان به آن‌ها، پایین بودن سرانه خدمات شهری و غیره اشاره کرد.

۱-۲- اهمیت و ضرورت تحقیق

افزایش جمعیت و رشد شتابان شهری در دهه‌های گذشته، آثار سوئی بر جای گذاشته است (عزیزی، ۱۳۸۲). به گونه‌ای که امروزه اغلب مردم این احساس را دارند که مناطق شهری برای زندگی و فعالیت مطلوب نیست و لزوم ایجاد پارک و فضای سبز احساس می‌شود (بحرینی، ۱۳۷۷).

پارک‌ها: پارک، عبارت‌اند از فضاهای سبز طراحی شده با کاربری‌های مختلف برای استفاده‌های عمومی برای مثال، از نظر پژوهش، آموزش، تفریح و حفظ سلامت محیط و مردم (دفتر امور فنی و تدوین معیارها، ۱۳۸۰).

منظور از فضای سبز شهری، نوعی از سطوح کاربری زمین شهری، با پوشش گیاهی انسان ساخت می‌باشد که هم واجد بازدهی اجتماعی و هم واجد بازدهی اکولوژیکی هستند (سعیدنیا، ۱۳۷۹).

دلایل بسیار مهم برای مکان‌یابی فضاهای سبز عمومی، در ضرورت‌های اجتماعی ایجاد پارک نهفته است. معیارهای لازم به منظور مکان‌گزینی فضاهای سبز عمومی عبارتند از: مرکزیت، سلسله‌مراتب، دسترسی، سازگاری با کاربری‌های مجاور (سعیدنیا، ۱۳۷۹).

به طور کلی هدف از مکان‌یابی فضای سبز شهری (پارک‌ها)، به حداکثر رساندن دسترسی‌ها یا به حداقل رساندن سفرهای درون‌شهری برای جمعیت استفاده‌کننده از این پارک‌ها است. دسترسی‌ها به این هدف، مستلزم توزیع فضایی مناسب این فضاها در سطح شهر است (مظفری، دوستی، ۱۳۹۱).

چین جکوب، منتقد شهرساز معاصر، معتقد است که پارک باید در جایی باشد که زندگی در آن موج می‌زند، جایی که در آن کار، فرهنگ و فعالیت‌های بازرگانی و مسکونی است (مشکینی، رحیمی، محمدپور و اکبرپور سراسکانرود، ۱۳۹۸). فضای سبز شهری براساس کارکردهای متنوع خود، نقش برجسته‌ای در ارتقاء کیفیت زندگی شهروندان ایفا می‌کند و از این رو عامل کلیدی در شکل‌گیری شهر پایدار می‌باشد (Chisura, 2004). اهمیت فضای سبز در محیط شهری تا آن حد است که به عنوان یکی از شاخص‌های توسعه‌یافتگی محسوب می‌شود (بهمن‌پور و محرم‌نژاد، ۱۳۸۸).

ارائه فرصت برابر در دسترسی به پارک‌ها یکی از بخش‌های مهم در توزیع مناسب پارک‌ها است. اصولاً طبیعت و ماهیت این فضاها به گونه‌ای است که تمام طبقات مردم می‌توانند از آنها استفاده کنند. در پارک‌های عمومی سعی می‌شود که تمام وسایل سرگرمی و رفاهی، تقریباً برای هر گونه سلیقه و فکر و سن وجود داشته باشد (حکمتی، ۱۳۶۹).

بی‌تردید فضای سبز و پارک‌های شهری را باید در زمره اساسی‌ترین عوامل پایدار حیات طبیعی و انسانی در شهرنشینی امروز به شمار آورد (اسمعیلی، ۱۳۸۱). که اگر به صورت صحیحی برنامه‌ریزی شوند، در سالم‌سازی جسم و روح تأثیر مطلوبی دارند.

مکان‌یابی نادرست فضای سبز شهری در نهایت منجر به ایجاد ناهنجاری‌هایی از جمله استفاده کم کاربران از فضاهای سبز ایجادشده، ایجاد محدودیت در ارائه طرح معماری مناسب، ایجاد محدودیت در انتخاب و چیدمان گیاهی مناسب، آشفتگی در سیمای شهر، مشکلات مربوط به آبیاری و اصلاح خاک، عدم تعاملات اجتماعی مناسب، مشکلات مدیریت و نگهداری، کاهش امنیت روانی و اجتماعی و... خواهد شد (وارثی، محمدی و شاهپوندی، ۱۳۸۷). لذا با توجه به این موارد می‌توان دریافت که در طرح‌های شهری به مکان‌یابی صحیح فضاهای سبز و پارک‌ها توجه نمی‌شود، این موضوع در تشدید ناهنجاری‌ها و مشکلات موثر است. در دید کلی فضای سبز و پارک‌ها باهدف تلطیف هوا و کاهش آلودگی‌ها به ویژه هوا و همچنین به عنوان ریه‌های تنفسی شهرها برنامه‌ریزی، طرح‌ریزی و مکان‌یابی می‌شوند. در صورتی که علاوه بر این موارد، اهداف ترویجی، اجتماعی و روانی این فضاها سبز بستری برای تعاملات اجتماعی و آزادی‌ها است و می‌توان از این فضاها با نگرش صحیح به طور غیرمستقیم یا مستقیم در جهت فرهنگ‌سازی شهروندان استفاده نمود. بنابراین با توجه به موارد گفته‌شده در این پژوهش این سوالات مطرح می‌شود:

۱-۳- سوالات اصلی

فضای سبز فعلی فیض‌آباد تا چه اندازه پاسخگوی نیازهای شهروندان می‌باشد؟

مکان‌یابی پارک‌های شهر فیض‌آباد تا چه حدود با اصول و استانداردهای شهرسازی متناسب می‌باشد؟

۱-۴- پیشینه تحقیق

رشد روزافزون جمعیت که با تمامی مسائل شهری در ارتباط است، به نوعی با کاربری‌های شهری نیز رابطه تنگاتنگی دارد. از این جهت که هر چه میزان جمعیت در شهر افزایش یابد، به همان میزان نیز نیاز به برنامه‌ریزی برای ارائه خدمات به این جمعیت روبه رشد، ضروری‌تر می‌شود. یکی از مهم‌ترین مسائلی که در برنامه‌ریزی کاربری اراضی شهری مطرح است، مساله مکان‌یابی برای عناصر شهری است که باید با توجه به معیارهای برنامه‌ریزی و پیش‌بینی‌های درست و منطقی صورت بگیرد. در همین راستا فضای سبز شهری به

عنوان یکی از مهم‌ترین و اساسی‌ترین کاربری‌ها در شهرها امروزی می‌تواند نقش مهمی در سالم‌سازی چهره فیزیکی شهر و همچنین تامین سلامت جسم و روح شهروندان بازی کند. با توجه به اهمیت پارک‌ها و فضای سبز در توسعه پایدار شهری و کیفیت زندگی ساکنان شهرها این موضوع از جنبه‌های مختلف از سوی پژوهشگران مورد بررسی قرار گرفته است.

خمر، شاه‌مرادی و حیدری تاشه‌کبود (۱۳۹۲) در مقاله‌ای تحت عنوان «معیارهای مکان‌یابی پارک‌های شهری برای ارتقاء اجتماعی مطالعه موردی: پارک یعقوب لیث شهر زابل» به این نتیجه می‌رسند که کاربری فضای سبز پارک یعقوب لیث شهر زابل نسبتاً سازگاری را با کاربری هم‌جوار خود دارد.

مظفری و دوستی (۱۳۹۱) در پژوهشی تحت عنوان «ارزیابی و مکان‌گزینی پارک‌های درون شهری منطقه ایزد با استفاده از روش بولین و روش دلفی در سیستم اطلاعات جغرافیایی» بیان کردند که پارک‌ها در منطقه شهرداری یزد، از نظر کمی و کیفی و توزیع فضایی با کمبودها و نارسایی‌هایی روبرو است، وضعیت موجود آن با استانداردهای جهانی و ملی فاصله‌ی زیادی دارد.

محمدی، ضربی و احمدیان (۱۳۹۱) در مقاله‌ای تحت عنوان «اولویت‌سنجی مکانی توسعه فضاهای سبز و پارک‌های شهری با استفاده از روش AHP نمونه موردی: شهر میاندوآب» به این نتیجه رسیده‌اند که مکان-یابی پارک‌های شهری در شهر میاندوآب نادرست بوده است و نواحی پنج‌گانه‌ای را برای مکان‌یابی مشخص می‌کنند که در آن ناحیه دو بیش‌ترین امتیاز را برای توسعه مکانی فضاهای سبز و پارک شهری دارد.

لطفی، حسین‌زاده، فرجی‌ملائی، احمدی فیروزجانی (۱۳۹۱) در مقاله تحت عنوان «بررسی توزیع فضایی و مکان‌یابی پارک‌های شهری بابل‌سر با استفاده از منطق فازی و مدل تحلیل سلسله مراتبی (FAHP)» به این نتیجه می‌رسند که بابل‌سر با وجود دارا بودن شرایط مساعد اقلیمی و زیست‌محیطی، از نظر کمی با کمبود پارک مواجه می‌باشد.

محمدی، پورقیومی و زارعی (۱۳۹۱) در پژوهشی تحت عنوان «تحلیل مکانی- فضایی پارک‌های شهری شهر نورآباد با استفاده از GIS» زمین‌های این شهر را از لحاظ قابلیت ایجاد پارک شهری جدید به ۷ دسته تقسیم می‌کنند که پس از تطابق نقشه‌ها با واقعیت زمینی، زمین‌های ۶ و ۷ را برای ایجاد فضای سبز جدید مناسب تشخیص می‌دهد. همچنین آن‌ها توانمندی‌های سیستم اطلاعات جغرافیایی را در مکان‌یابی انواع خدمات شهری از جمله فضاهای پارک نشان می‌دهد.

مولائی قلیچی، نجف‌پور، حاتمی و صابری (۱۳۹۱) در مقاله‌ای با عنوان «مکان‌گزینی بهینه فضای سبز شهری جهت خدمات‌رسانی مناسب با استفاده از TOPSIS و GIS (نمونه موردی: منطقه ۸ شهرداری تهران)» با تلفیق و روی قرارگیری لایه‌های اطلاعاتی، مشخص می‌کند که حوالی جنوب شرقی محدوده مورد مطالعه اولویت و امتیاز بیشتری به منظور احداث فضای سبز دارا می‌باشد.

یوسفی، قسامی، صالحی و کافی (۱۳۹۱) در مقاله‌ای تحت عنوان «مکان‌یابی و تحلیل تناسب فضای سبز شهری با در نظر گرفتن اصول اکولوژیک» مطالعه موردی: پارک‌های محله‌ای بیرجند» به منظور تحلیل تناسب فضای سبز شهری بیرجند (در مقیاس پارک محله‌ای) معیارهایی در ۳ گروه: فیزیکی، معیارهای جمعیتی، معیارهای اکولوژیکی انتخاب کردند که در پایان نتایج بدست آمده و وضع موجود با طرح تفصیلی مورد بررسی قرار گرفت و نیروی مناطق مختلف شهر برای توسعه این نوع فضای سبز و مکان‌یابی آن برآورد کردند.

فاضل‌نیا، کیانی و محمودیان (۱۳۹۰) در پژوهشی تحت عنوان «مکان‌یابی و اولویت‌بندی پارک‌های شهری با استفاده از روش تحلیل سلسله مراتبی TOPSIS و GIS، مطالعه موردی شهر الشتر» به این نتیجه می‌رسند که استفاده توأم از این دو مدل در اولویت‌بندی و پیدا کردن بهترین مکان‌های شهر، توانمندی بسیار دارند و زمانی که در کنار هم استفاده می‌شوند، کاستی‌های همدیگر را از بین می‌برند و در مدیریت و برنامه‌ریزی نتایج رضایت بخشی ارائه می‌دهند.

علی محمدی (۱۳۸۵) در پایان نامه خود تحت عنوان «مکان‌یابی پارک‌های شهری با استفاده از GIS، مطالعه موردی منطقه یک شهر اصفهان» به این نتیجه رسید که می‌توان موقعیت پارک‌ها را به گونه‌ای تعیین کرد که ضمن فراهم آوردن امکان دسترسی افراد بیشتر، هزینه آزدسازی مکان برای احداث پارک نیز به حداقل برسد.

لی و هونگ (۲۰۱۳) در مقاله‌ای تحت عنوان «اندازه‌گیری فضایی در دسترسی به پارک‌ها در زمینه تفاوت‌های فضایی بین عرضه و تقاضای خدمات پارک شهری» به این نتیجه می‌رسند که عدم دسترسی گسترده در سراسر منطقه از خدمات کلی پارک در سراسر شهرستان شایع است. همچنین آن‌ها عدم دسترسی را نگرانی عمده می‌دانند.

میلوارد و سیبر (۲۰۱۱) در پژوهشی با عنوان «مزایای یک پارک جنگلی شهری» بیان می‌کنند که پارک‌های جنگلی شهری خدمات اجتماعی، محیطی و اقتصادی متعدد یا ارزش قابل اندازه‌گیری را برای شهرها فراهم می‌کند.

جیونگ و او (۲۰۰۷) با استفاده از تحلیل شبکه در محیط GIS توزیع فضایی پارک‌های شهری در سنول را مورد مطالعه قرار داده و قابلیت سرویس‌دهی پارک‌های شهری را با توجه به شبکه معابر شهری و شهروندان مورد تحلیل قرار دادند و به این نتیجه رسیدند که علی‌رغم وجود پارک‌های شهری در وسعت زیاد به صورت مطلوبی توزیع نشده، همچنین تحلیل شبکه را بر تحلیل بافرینگ در توزیع فضایی پارک‌های شهری ارجح دانستند.

عدم دسترسی به پارک‌ها و فضای سبز شهری، مکان‌یابی نامناسب این کاربری‌ها، عدم تناسب آن با معیارها و ضوابط شهرسازی از ضرورت‌های انجام این پژوهش در شهر فیض‌آباد می‌باشد.

۱-۵- فرضیه‌ها

- ۱- فضاهای سبز فعلی پاسخگوی نیاز شهروندان شهر فیض‌آباد می‌باشد.
- ۲- مکان‌یابی پارک‌های شهری فیض‌آباد با اصول و استانداردهای شهرسازی مغایر می‌باشد.

۱-۶- اهداف

- بررسی و تحلیل نابرابری پراکندگی پارک‌ها و فضای سبز در شهر فیض‌آباد.
- مکان‌یابی مناطق مستعد برای احداث پارک‌ها شهری در شهر فیض‌آباد.
- ارائه راهکارهایی برای دسترسی بهتر و اجرای عدالت اجتماعی در شهر فیض‌آباد.
- شناخت و ارزیابی وضع موجود فضای سبز شهر فیض‌آباد.

۱-۷- استفاده‌کنندگان از نتایج پایان‌نامه

- دانشگاه‌ها و مراکز علمی مختلف
- شهرداری شهرستان فیض‌آباد
- فرمانداری شهرستان فیض‌آباد
- بنیاد مسکن و شهرسازی شهرستان فیض‌آباد

۱-۸- روش پژوهش و مراحل آن

نوع پژوهش کاربردی- توسعه‌ای و روش انجام پژوهش حاضر توصیفی - تحلیلی است. به کمک پژوهش‌های میدانی و کتابخانه‌ای و پرسش‌نامه‌ای، نسبت به جمع‌آوری داده‌ها و اطلاعات مورد نیاز پژوهش برای شناخت وضع موجود فضای سبز شهر فیض‌آباد اقدام گردید. در ادامه رقوم‌سازی داده‌ها و ساخت پایگاه داده انجام پذیرفت. با کمک نرم‌افزار ARC GIS 10 از بسط‌های Spatial Analyst برای وزن دهی، طبقه‌بندی مجدد لایه‌ها و نیز ترکیب و تلفیق لایه‌های وزن‌دهی شده به عمل آمده است. وزن‌دهی شاخص‌های مورد مطالعه به

روش دلفی به دست آمد. در نهایت نقشه بهترین مکان برای احداث فضای سبز با استفاده از تابع‌های Fuzzy Linear و Fuzzy Gamma بدست آمد.

۹-۱- جامعه آماری

جامعه آماری در این تحقیق تعداد ۱۰ نفر از افراد خبره و کارشناسان شهرداری شهر فیض آباد می‌باشد. ابزار جمع‌آوری داده‌ها پرسش‌نامه و مصاحبه بوده، و داده‌ها با استفاده از روش دلفی و مدل فازی در نرم‌افزار ARC GIS 10 مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

۱۰-۱- مشکلات و محدودیت‌های تحقیق

- نادرست بودن برخی آمار و ارقام و بعضاً عدم هم‌خوانی یک موضوع واحد سازمان‌ها و ادارات.
- ناآشنایی مسئولان و مدیران شهری نسبت به موضوع.
- عدم وجود امکانات و بودجه لازم.
- سرگردانی در بخش‌ها و ادارات مختلف جهت بدست آوردن اطلاعات.
- عدم وجود شاخص‌ها و استانداردهای مدون و بومی شده برای کاربری‌های مختلف.

۲-۱- مقدمه

شهر به عنوان کانون تمرکز انسان و فعالیت‌ها، برای این که بتواند پایداری خود را تضمین کند، چاره‌ای جز پذیرش ساختار و کارکردی متأثر از سیستم‌های طبیعی ندارد. در این میان فضای سبز به عنوان جزء ضروری و لاینفک پیکره یکپارچه شهرها در متابولیسم آنها نقش اساسی داشته و کمبود آن می‌تواند اختلالاتی جدی در حیات شهرها به وجود آورد. توجه به فضای سبز به عنوان ریه‌های تنفسی شهرها تعریف اغراق‌آمیزی از کارکردهای آن نیست بلکه این تشبیه بیان‌کننده حداقل کارکرد آن در مفهوم اکولوژیک شهرها به شمار می‌رود. مکان‌یابی، توزیع فضایی، سرانه، نوع عملکرد، از جمله شاخص‌هایی هستند که در مراحل سه‌گانه قبل از احداث، حین احداث و بعد از احداث پارک‌های مختلف و فضاهای سبز مورد توجه قرار می‌گیرند. پارک‌ها به مثابه یکی از مهمترین انواع فضاهای سبز عمومی، فارغ از این موارد نبوده و بلکه رعایت نکات مذکور در آنها از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است، لذا در این فصل، سعی شده است که بعد از بیان تعاریف، کارکردها و طبقه‌بندی‌هایی که از نوع فضای سبز شده است، به طور اختصاصی به مقوله پارک‌ها پرداخته شود. در بررسی مبحث فضای پارک‌ها، به سبب حرکت در راستای پایان‌نامه و جلوگیری از اضافه‌گویی، تنها به بیان انواع فضای سبز شهری و سرانه و نحوه توزیع آن پرداخته شد.

۲-۲- تعاریف و مفاهیم

۲-۲-۱- شهر

ارائه تعریفی جامعی از اندازه شهرها که بتواند در تقسیمات شهری کلیه شهرهای جهان صادق باشد، دشوار است اما مراکز علمی و دانشگاهی، متخصصان علوم مختلف به موجب نیاز خود تعریف خاصی از شهر ارائه می‌کنند.

جغرافیدانان، شهر را منظره‌ای مصنوعی از خیابان‌ها، ساختمانها، دستگاه‌ها و بناهایی می‌دانند که زندگی شهری را امکان‌پذیر می‌سازد. مورخان شهر را با توجه به قدمت آن تعریف می‌کنند و از نظر اقتصاددانان، شهر به جایی اطلاق می‌شود که معیشت غالب آن بر پایه کشاورزی نباشد. جمعیت شناسان نیز تعداد جمعیت یک نقطه را، ملاک شهری بودن قرار می‌دهند (ربانی، ۱۳۸۱).

به عبارت دیگر، شهر پدیده‌ای است مکانی-فضایی که در نقطه‌ای خاص ایجاد شده، در زمان تکامل یافته و رشد می‌یابد و در هر مقطعی از تاریخ، دگرگونی‌هایی کمی خود را به تغییرات کیفی مورد نیاز عصر خویش، تبدیل می‌کند (حبیبی، ۱۳۷۶). به طور کلی شهر را می‌توان ارگانیک‌دانی دانست متشکل از انسان‌ها، واحدهای فعالیتی و فیزیکی که تفاوت ظاهری عمده‌ای با روستا داشته باشد (شیعه، ۱۳۸۴). شهر، عبارت است از جایی که تعداد بسیاری از مردم با تراکم سنگین، به صورت یک خیل فشرده باهم زندگی می‌کنند (هاگت، ۱۳۸۶).

رابرت پارک: «شهر در نهایت، مسکن طبیعی انسان متمدن است. به همین جهت شهر یک محدوده فرهنگی است که به وسیله نوع خاص فرهنگش مشخص می‌شود» (پارک، ۱۳۵۸).

۲-۲-۲- شهرنشینی

شهرنشینی ریشه در تاریخ تمدن بشری دارد و شهر به عنوان یکی از پایگاه‌های اصلی زندگی همواره مورد توجه خاص دانشمندان علوم مختلف قرار داشته است. امروزه مسائل شهری و شهرنشینی از مهم‌ترین موارد بررسی جوامع انسانی به شمار می‌رود (چاوشی، ۱۳۷۶). در حال حاضر روند شهرنشینی چنان گسترش یافته است که نهایتاً می‌رود تا کره زمین را به یک جهان شهری تبدیل نماید (لقایی، ۱۳۷۸). شهرنشینی یک شکل اجتماعی است، یک شیوه زندگی که از نحوه معینی از تقسیم کار و یک نظام سلسله مراتبی فعالیت‌ها که به طور عمیق با شیوه تولیدی مسلط سازگارند، خبر می‌دهد (هاروی، ۱۳۷۶).

۲-۲-۳- برنامه‌ریزی

از نظر تاریخی برنامه‌ریزی قدمتی به قدمت تفکر دارد، به طوری که می‌توان گفت، برنامه‌ریزی امری است قدیمی و بشر در تمام دوران زندگی خود همواره به تنظیم برنامه‌ها نیاز داشته است. ولی آنچه که امروز از آن به نام برنامه‌ریزی یاد می‌شود وسیله‌ای است در خدمت مدیریت سازمان‌ها و حکومت‌ها در ابعاد منطقه‌ای، ملی، جهانی (عجمی، ۱۳۷۲). برنامه‌ریزی عبارت‌اند از: یک نظام تصمیم‌گیری جهت تعیین خط مشی به منظور دستیابی به هدف‌های که در رابطه با نیازهای آینده تعیین شود. همچنین در تعریف دیگر آمده است که برنامه‌ریزی عبارت است از محاسبات مقدماتی جهت تحصیل بهترین سطح تولید و تصمیم‌گیری و نظارت و کنترل در جهت اجرای آنها. بدین ترتیب برنامه شامل دو عنصر است: ۱- طرح ۲- اجرا (زمردیان، ۱۳۷۰).

برنامه‌ریزی عبارت است از پویای هدایت عقلایی مکانیزم تصمیم‌گیری در امور توسعه اقتصادی-اجتماعی در ابعاد زمانی بلندمدت، میان‌مدت، کوتاه مدت، به منظور بهره‌برداری منطقی و هماهنگ از امکانات و منابع در جهت تامین و مشخص، انجام یک سلسله اقدامات و فعالیت‌های مرتبط با یکدیگر را در آینده پیش‌بینی می‌کند (آسایش، ۱۳۸۰). برنامه‌ریزی عبارت است از تصمیم‌گیری برای انجام فعالیتی در زمان آینده (محمودی، ۱۳۹۱). به بیان دیگر برنامه‌ریزی به معنای اندیشیدن و تنظیم امور، قبل از وقوع وقایع و رویدادهاست (هیراسکار، ۱۳۷۶).

۲-۲-۴- برنامه‌ریزی شهری

برنامه‌ریزی شهری را می‌توان به صورت‌های گوناگون تعریف کرد. برنامه‌ریزی شهری عبارت از کوشش اندیشمندانه و سیستماتیک برای به کارگیری منابع و امکانات یک جامعه شهری به بهترین وجه با صرفه‌ترین صورت ممکن خود که راه به حفظ و نگهداری و همچنین ایجاد محیطی مرفه، سالم و دلپذیر برای زندگی آدمیان ببرد. برنامه‌ریزی شهری یک فرآیند پویانده و گویاست، به دلیل آن که روابط انسانی ویژگی‌های پویایی

آن را تضمین می‌کند. در این نوع برنامه‌ریزی، با توجه به اقتصاد و عملکرد عوامل شهر، نحوه استفاده از راضی شهر، محله‌بندی، مسکن، ترافیک، فضای سبز و غیره، و در این ارتباط با توجه به جمعیت و نقش شهر، مورد بررسی قرار می‌گیرد (شیعه اسماعیل، ۱۳۸۷).

برنامه‌ریزی شهری نوعی برنامه‌ریزی فضایی - جغرافیای با هدف تامین ساختار مکانی فعالیت‌ها و کاربری‌های شهری است (رهنمایی، ۱۳۸۷).

۲-۵- برنامه‌ریزی برای کاربری زمین شهری

برنامه‌ریزی کاربری زمین شهری در عمل، به عنوان هسته اصلی برنامه‌ریزی کاربری زمین است (Chapin, 1979).

و فرآیندی است که در آن نحوه استفاده از زمین و الگوی پراکنش مکانی - فضایی کاربری‌های شهری به منظور رفاه زندگی اجتماعی شهروندان مشخص می‌شود (رضویان، ۱۳۸۷).

برنامه‌ریزی برای کاربری زمین شهری، یعنی ساماندهی مکانی و فضایی فعالیت‌ها و عملکردهای شهر براساس خواست‌ها و نیازهای جامعه شهری. این برنامه‌ریزی در عمل هسته اصلی برنامه‌ریزی شهری است و انواع استفاده از زمین را طبقه‌بندی و مکان‌یابی می‌کند (سعیدنیا، ۱۳۸۳).

در تعریفی دیگر از برنامه‌ریزی کاربری اراضی شهری بیان شده از ساماندهی مکانی و فضایی فعالیت‌ها و عملکردهای شهری براساس خواست‌ها و نیازهای جامعه شهری، که هسته اصلی برنامه‌ریزی شهری را تشکیل می‌دهد. به عبارت دیگر برنامه‌ریزی کاربری اراضی شهری علم تقسیم زمان و مکان برای کاربردها و مصارف مختلف زندگی، به منظور استفاده موثر از زمین و انتظام فضایی مناسب و کارا صورت می‌گیرد (بحرینی، ۱۳۷۸).